

ביאור הדף מסכת שבועות דף מ"ג

במשנה התבאר שלא נשבעים על עבדים שטרות קרקעות והקדשות אין נשבעים עליהם. ואף שומר חנים אינו נשבע עליהם.

ומביאה הגמרא ברייתא שמבארת מה המקור לכך שבכל אלו שומר חנים אינו נשבע, שאומרת הברייתא שאף כאן לומדים זאת מכלל ופרט וכלל, שנאמר בפסוק "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור", ומה שנאמר "כי יתן איש אל רעהו", זה כלל, ומה שנאמר "כסף או כלים" זה פרט, ומה שנאמר "לשמור" משמעותה כוללת הכל וזה שוב כלל, ובדרך הלימוד בכלל ופרט וכלל לומדים שאין בכלל אלא כעין הפרט, ולכן כפי שהפרט המפורש זה דבר שהוא מטלטל כמו שור חמור שה שלמה, ואף הוא עצמו שווה ממון, לכן לומדים ששבועה היא רק על דברים כאלו, אבל לא על קרקעות שאינם מטלטלים, וממילא לא על עבדים שהוקשו לקרקעות, ולא על שטרות שאמנם מטלטלים, אבל אין גופן ממון.

ומה שלא נשבעים להקדש לומדים זה ממה שנאמר בפסוק "כי יתן איש אל רעהו", והקדש אינו נקרא רעהו.

במשנה התבאר שעל עבדים שטרות קרקעות והקדשות, שומר שכר אינו משלם עליהם אם אבדו או נגנבו ממנו. ומביאה הגמרא מה המקור לכך, שנאמר לגבי שומר שכר "כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשמור".

ומה שנאמר "כי יתן איש אל רעהו", זה כלל, ומה שנאמר "חמור או שור או שה וכל בהמה" זה פרט, ומה שנאמר "לשמור" משמעותה כוללת הכל וזה שוב כלל, ובדרך הלימוד בכלל ופרט וכלל לומדים שאין בכלל אלא כעין הפרט, ולכן כפי שהפרט המפורש זה דבר שהוא מטלטל כמו חמו או שור או שה, ואף הוא עצמו שווה ממון, לכן לומדים ששבועה היא רק על דברים כאלו, אבל לא על קרקעות שאינם מטלטלים, וממילא לא על עבדים שהוקשו לקרקעות, ולא על שטרות שאמנם מטלטלים, אבל אין גופן ממון.

ומה שלא נשבעים להקדש לומדים זה ממה שנאמר בפסוק "כי יתן איש אל רעהו", והקדש אינו נקרא רעהו.

במשנה התבאר שנחלקו רבי מאיר וחכמים באדם שאמר לחבירו עשר גפנים טעונות בענבים מסרתי לך לשמור, והלה אומר אינן אלא חמש, שרבי מאיר מחייב שבועה על הגפנים מחמת הענבים, אבל לדעת חכמים כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע, וכיון שאין נשבעים על הקרקעות אף על הגפנים עם הענבים לא נשבעים.

ומדייקת הגמרא מהמשנה שמשמע שרבי מאיר סובר שכל המחובר לקרקע אינו כקרקע, ואם כך מדוע נחלקו בגפנים טעונות בענבים, ולא נחלקו בגפנים בסרוקות, וכלומר שיחלקו בגפנים עצמם אפילו ללא פירות האם דינם כקרקע כי הם מחוברים לקרקע או לא.

ולכן ביאר ר' יוסי ברבי חנינא שאף לרבי מאיר המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע, אלא שכאן מדובר בענבים העומדות להיבצר, ולדעת רבי מאיר כיון שהענבים עומדות להבצר הרי הם כבצורות ואינם כקרקע, אך לדעת חכמים הרי הם כקרקע.

במשנה התבאר שאין נשבעים אלא על דבר שבמדה ושבמשקל ולכן אדם שאומר לחבירו בית מלא תבואה מסרתי לך לשמור, או ארנק מלא מסרתי לך לשמור, והלה אומר איני יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל, פטור משבועה, אבל אם זה אומר שהבית היה מלא תבואה עד הזיז וזה אומר עד החלון חייב.

ואמר אב"י שמה שאמרו שהאומר לחבירו בית מלא תבואה מסרתי לך לשמור פטור משבועה כי אין זה דבר שבמידה, זה רק אם אמר לו סתם, בית מלא תבואה נתתי לך, אבל אם אמר לו בית זה נתתי לך, יש לזה מידה, וחייב שבועה.

ושאל רבא את אב"י, שהרי בהמשך המשנה התבאר שבאופן שאחד מהם אמר שהתבואה הייתה בבית עד הזיז והשני עד החלון הוא הנתבע חייב להישבע כי זה דבר שבמידה, ואם כפי דברי אב"י שאם אדם הוא אמר לו בית זה נתתי לך הוא חייב, מדוע המשנה הביאה מקרה שזה טען עד הזיז וזה טען עד החלון שאז חייב שבועה, שמשמע ממנו שבכל אופן באדם שאומר בית הבאתי לך הוא פטור משבועה, ולא אמרה שאפילו בטענה של בית מלא תבואה שבדרך כלל פטור עליה, אם אמר בית זה הוא חייב להישבע.

ולכן אמר רבא שמה שאפילו אם אמר התובע בית זה מלא תבואה נתתי לך והנתבע אמר מה שהנחת אתה נוטל הנתבע פטור מלהישבע, כי אינו חייב שבועה עד שיטענו התובע בדבר שבמדה שבמשקל ושבמניין, ויודה הנתבע בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמניין.

ומביאה הגמרא ברייתא שאומרת כדברי רבא, שאדם שאמר לחבירו כור תבואה יש לי בידך, והלה אומר אין לך בידי כלום, הנתבע פטור משבועה.

וכן אם אמר לו מנורה גדולה יש לי בידך, והנתבע אומר אין לך בידי אלא מנורה קטנה הנתבע פטור משבועה, כי ההודאה אינה על מקצת ממה שטענו אלא על מנורה קטנה שהיא דבר אחר. ומאותה הסיבה אם התובע אמר לו חגורה גדולה יש לי בידך, והנתבע השיב לו אין לך בידי אלא חגורה קטנה פטור.

אבל אמר התובע לנתבע כור תבואה יש לי בידך, והלה אומר אין לך בידי אלא לתך וכלומר חצי כור, חייב, כי הוא הודה לו בחצי מהתביעה.

וכן אם אמר לו התובע מנורה במשקל עשר ליטרין יש לי בידך אין לך בידי, והשיב הנתבע שאינה אלא במשקל של חמש ליטרין חייב, כי הוא מודה במקצת.

ומוסיפה הברייתא שכללו של דבר הוא שלעולם אינו חייב עד שיטען התובע בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמניין, ויודה לו הנתבע בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמניין.

ומדייקת הגמרא ממה שנאמר כללו של דבר שבאה הברייתא להוסיף אף אדם שטוען לחבירו בית מלא זה הבאתי לך מלא תבואה, והלה טוען מה שהנחת אתה נוטל, שהוא פטור משבועה כי אין כאן הודעה על מניין או משקל או מידה מדויקת, וכדברי רבא שאם הוא לא הודה על דבר שמדה ומשקל ומנין פטור משבועה.

ושואלת הגמרא על מה שהתבאר בברייתא שאם התובע תבע מנורה גדולה והנתבע הודה בקטנה הוא פטור משבועה, כי הוא הודה לו על מנורה אחרת ממה שהוא תבע אותו, שהרי אותו הדבר צריך להיות גם אם טענו התובע שהוא חייב לו מנורה בת עשר ליטרין, והודה הנתבע במנורה בת חמש ליטרין, ומדוע שם התבאר שהוא כן חייב שבועה.

ותירץ ר' שמואל בר רב יצחק שבסיפא מדובר בבמנורה של חוליות חוליות, שאפשר להגדיל אותה על ידי הוספת חוליות, ולהקטין אותה על ידי הסרת חוליות, ולכן יש כאן מודה במקצת גמור במה שטענו.

ושואלת הגמרא אם כך מדוע לא הביאה הברייתא גם חגורה העשויה חתיכות חתיכות שאפשר להגדיל ולהקטין אותה, שאף בה אם תבעו חגורה גדולה והודה לו בקטנה יהיה חייב.

ואם לא העמידה המשנה דוגמא של חגורה שאפשר להגדיל ולהקטין, מוכרח שאף במנורה לא מדובר במנורה שאפשר להקטין ולהגדיל.

ולכן תירץ ר' אבא בר ממל שלא מדובר במנורה מתפרקת, אלא שלמרות יש כאן הודאה במקצת כי מנורה ששוקלת עשר ליטרין אפשר לגרד אותה ולהוריד את משקלה לחמשה ליטרין, אבל מנורה גדולה אי אפשר להפוך למנורה קטנה, ולכן שם אין זה מודה במקצת.

הקדמה - סלע בזמן המשנה היה שווה שני שקלים, כל שקל היה שווה שני דינרים, כך שסלע היה שווה ארבעה דינרים.

משנה. המלוה את חבירו על המשכון ואבד למלוה המשכון, והמלוה טוען שהוא הלווה סלע, אבל המשכון היה שווה רק שקל, שהוא חצי סלע, אבל הלווה טוען שהמשכון היה שווה סלע, הדין שהלוה פטור מלשלם את השקל שהמלוה תובע ממנו, ואף פטור משבועה כי דינו ככופר את כל החוב שפטור משבועה.

אבל אם המלוה טוען שהוא הלווה סלע, והמשכון היה שווה רק שקל, שהוא חצי סלע, אבל הלווה טוען שהמשכון היה שווה שלשה דינרים, וכלומר שלושת רבעי סלע, הדין שהלוה חייב להישבע, כי הוא הודה במקצת מהחוב שהמלוה תובע ממנו שהוא שני דינרים, והוא הודה שהוא חייב דינר.

ואם הלווה תבע את המלוה ואמר לו שהלוות לי סלע ונטלת משכון ששווה שני סלעים, וכעת שהוא אבד אליך להשיב לי סלע, אבל המלוה טוען שהמשכון היה שווה רק סלע אחד, הוא פטור משבועה, כי אינו מודה במקצת.

אבל אם הלווה תבע את המלוה ואמר לו שהלוות לי סלע ונטלת משכון ששווה שני סלעים, וכעת שהוא אבד אליך להשיב לי סלע, אבל המלוה טוען שהמשכון היה שווה רק חמשה דינרים ולכן הוא חייב דינר אחד ללוה, כיון שהוא הודה בחוב של דינר אחד, הוא חייב להישבע שאכן המשכון לא היה שווה יותר.

ומוסיפה המשנה שמי נשבע זה מי שהפקדון אצלו, שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון, ויפסול אותו לעדות מחמת שבועת שקר.

עמוד ב'

גמרא. שואלת הגמרא על מה נאמר הדין שמי שנשבע זה שהפקדון אצלו, שאם זה נאמר על סוף המשנה במקרה שהמלוה טוען שהפקדון שווה חמשה דינרים והלוה טוען שהוא שווה שני סלעים, וודאי שהמלוה נשבע שהרי הוא זה שמודה במקצת.

ולכן אמר שמואל שמדובר על הרישא של המשנה, וכן אמר רבי חייא בר רב וכן א"ר יוחנן שמדובר על תחילת המשנה. ומבארת הגמרא שמדובר על סוף החצי הראשון של המשנה במקרה שהמלוה טוען שהוא הלווה סלע, והמשכון היה שווה רק שקל, שהוא חצי סלע, אבל הלווה טוען שהמשכון היה שווה שלשה דינרים, וכלומר שלושת רבעי סלע, הדין שהלוה חייב להישבע, אבל העבירו חכמים את חיוב השבועה למלוה, שמא הלווה ישבע והמלוה יוציא את הפקדון ויפסול אותו לעדות.

ואומרת הגמרא שעכשיו שאמר רב אשי שבאופן כזה שניהם נשבעים, המלוה נשבע שאין הפקדון ברשותו והלוה נשבע כמה הפקדון היה שווה, ממילא אפשר לבאר את המשנה שכוונתה מי נשבע **תחלה**, ועל זה היא אומרת שקודם ישבע מי שהפקדון אצלו, שמא ישבע הלווה, ויוציא המלוה את הפקדון ויפסול אותו לעדות.

אמר שמואל שאדם שהלוה לחברו אפילו אלף זוז, ומשכן לו בתמורה קת של מגל תמורת החוב, אם המלוה איבד את הקת הוא איבד את כל החוב.

אבל אם הוא משכן לו שני קתות של מגל, ואבדו הוא לא איבד את החוב, אלא רק את שווי הקת שאבדה, כי כיון שהחזיר לו מקצת משכנו הלווה חייב לשלם את החוב, אלא שמה שאבד מתוך המשכון מוטל על המלוה לשלם ללוה, וכלומר את שווי הקת שאבדה.

ודעת רב נחמן שאף באופן שהלוה משכן אצל המלוה ב' קתות, אומרים שכל אחת מהם היא כנגד חצי החוב, ואם המלוה איבד את אחת מהם הוא איבד חמש מאות זוז מתוך החוב, ואם אבד את שתיהם איבד את כל החוב.

אבל אם הלווה משכן אצל המלווה קת של סכין, וחתיכה של כסף, אף אם הם אבדו המלווה לא איבד את החוב, כי כיון שהחתיכת כסף היא ראויה לפירעון החוב בעצמה, אומרים שהוא לא קיבל את המשכון עליו מול כל החוב, אלא רק אחריות על שוויו האמיתי.

אך לדעת חכמי נהרדעא אפילו באופן כזה אומרים שהוא קיבל על עצמו את המשכון תמורת ההלוואה, ואם איבד את החתיכת כסף איבד חצי מההלוואה, ואם איבד אף את הקת הפסיד את כל ההלוואה.

מקשה הגמרא על כל האמוראים הללו, מהמשנה שלנו שמביאה דיון בין המלווה ללווה האם המשכון היה שווה כמו החוב או פחות ממנו, ולפי דבריהם מה הנפקא מינה, הרי בכל מקרה המלווה קיבל על עצמו את המשכון תמורת החוב ואם איבד את המשכון איבד את כל החוב.

ועונה הגמרא שבמשנה מדובר שהמלווה אמר בפירוש שהוא לא נוטל את המשכון תמורת כל החוב, אלא רק כאחריות על שוויו של המשכון.

ומנסה הגמרא לומר שנחלקו התנאים בדין שאמר שמואל שכשמלווה נוטל משכון הוא מקבל עליו את המשכון תמורת כל שווי החוב.

ששנינו במשנה בבבא מציעא שלדעת רבי אליעזר המלואה את חבירו על המשכון ואבד המשכון, ישבע המלווה שהמשכון אבד לו, ויטול את מעותיו. אך לדעת רבי עקיבא יכול הלווה לומר למלווה שלא הלוייתי אלא על המשכון, ולכן אם אבד המשכון אבדו מעותיו.

והוסיפה המשנה שם שהמלווה אלף זוז **בשטר** והניח משכון בידי המלווה, אף לדעת רבי עקיבא אם המלווה איבד את המשכון אבדו מעותיו, שהרי המשכון לא נצרך לו כדי שלא יפסיד את החוב כי יש לו שטר.

ואומרת הגמרא שוודאי מדובר שם שהמשכון לא שווה כפי השווי של החוב, כי אם היה שווה כשווי החוב, מדוע לדעת רבי אליעזר הוא נוטל מהלווה את החוב, הרי יש לו אחריות על המשכון שאיבד.

ולכן מנסה הגמרא לומר שמדובר שהמשכון לא שווה כשווי החוב, ונחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא בדין זה שאמר שמואל שאפילו מלווה שנטל משכון שאינו שווה כמו החוב, אם איבד את המשכון איבד מעותיו, ולדעת רבי אליעזר לא איבד מעותיו אלא רק את שווי המשכון. ולדעת רבי עקיבא איבד מעותיו.